

GRZEGORZ BZDYRAK

PRACOWNICY I ABSOLWENCI
WYDZIAŁU PRAWA KANONICZNEGO KUL
W LUBELSKIM SĄDOWNICTWIE KOŚCIELNYM
PODCZAS OKUPACJI NIEMIECKIEJ

Od czasu powstania Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego, na którym od początku istniał Wydział Prawa Kanonicznego i Nauk Moralnych, wielu absolwentów oraz pracowników tego wydziału było zatrudnionych w Sądzie Biskupim w Lublinie. Byli nie tylko gorliwymi kapłanami, ale także oddanymi pracy naukowej wychowawcami młodych pokoleń.

W historię Sądu Biskupiego w Lublinie wpisało się wiele ważnych, ale i tragicznych wydarzeń w naszej ojczyźnie. Najtrudniejszym i najbardziej bolesnym wydarzeniem była II wojna światowa. Mimo konieczności dokonywania zmian personalnych oraz innych trudności związanych z życiem w okupowanym kraju, Sąd Biskupi funkcjonował nieprzerwanie, tym samym zapewniając petentom możliwość regulowania swojego życia sakramentalnego. Prześladowania przez okupanta dotknęły także pracowników trybunału. Wielu z nich było więzionych, niektórzy ponieśli śmierć z ręki nazistów.

Ks. dr GRZEGORZ BZDYRAK – asystent Katedry Kościelnego Prawa Procesowego, Instytut Prawa Kanonicznego, Wydział Prawa, Prawa Kanonicznego i Administracji Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego Jana Pawła II, Al. Raławickie 14, 20-950 Lublin; e-mail: g.bzdyrak@diecezja.lublin.pl

1. HISTORIA POWSTANIA
WYDZIAŁU PRAWA KANONICZNEGO
I NAUK MORALNYCH KUL
I FUNKCJONOWANIE
WYDZIAŁU PODCZAS OKUPACJI NIEMIECKIEJ

Decyzją Episkopatu Polski z dnia 27 lipca 1918 r. został założony Katolicki Uniwersytet Lubelski pod wezwaniem Najświętszego Serca Jezusa¹. Od początku jego istnienia funkcjonowały dwa wydziały jurydyczne – Wydział Prawa Kanonicznego i Nauk Moralnych, zwany Wydziałem Prawa Kanonicznego, oraz Wydział Prawa i Nauk Społeczno-Ekonomicznych. Co istotne, od samego początku prawo kanoniczne miało rangę Wydziału. Jako wydział kościelny został powołany na mocy aktu z dnia 23 stycznia 1918 r.² W dniu 8 grudnia 1918 r. odbyła się uroczysta inauguracja pierwszego roku akademickiego oraz ukonstytuowano pierwszy Senat Akademicki. W tym dniu wybrano także dziekanów poszczególnych wydziałów. Pierwszym dziekanem Wydziału Prawa Kanonicznego i Nauk Moralnych został ks. Bronisław Żongołłowicz. Od początku swojego istnienia wydział miał prawo do nadawania stopnia licencjata i doktora. Wydział rozwijał się i już w październiku 1920 r. Rada Wydziału powołała dwie sekcje: Prawno-społeczną i Prawno-historyczną. Następnie, jeszcze w tym samym roku powołano na Wydziale Sekcję Prawno-moralną. Sekcje różniły się programem, jednak głównym przedmiotem było prawo kanoniczne. Kolejne zmiany zaszły w roku akademickim 1923/1924. Przede wszystkim zlikwidowano sekcje, a nazwa wydziału została zmieniona na Wydział Prawa Kanonicznego, który obejmował pięć katedr. W latach międzywojennych Wydział Prawa Kanonicznego był jedynym w Polsce odrębnym wydziałem tej dyscypliny. Katolicki Uniwersytet Lubelski jako pierwsza uczelnia wyższa, po przerwie spowodowanej II wojną światową i okupacją, wznowił swoją działalność, jeszcze w warunkach wojennych w 1944 r. Nazwa Wydział Prawa Kanonicznego funkcjonowała do roku 1984, w którym to zmieniono ją na Wydział Prawa Kanonicznego i Nauk Prawnych. Kolejne zmiany nastąpiły w 1989 r. – zaczęto używać nazwy Wydział Prawa

¹ L. FIEJDASZ [i in.] (red.), *Wydział Prawa, Prawa Kanonicznego i Administracji KUL. Ludzie – nauka – struktura*, Lublin 2010, s. 11.

² S. JÓŹWIĄK, *Prawo kanoniczne w strukturach Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego*, [w:] A. DĘBIŃSKI [i in.] (red.), *Księga Jubileuszowa z okazji 90-lecia Wydziału Prawa, Prawa Kanonicznego i Administracji Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego Jana Pawła II*, Lublin 2008, s. 391.

Kanoniczego i Świeckiego. Obecna nazwa Wydział Prawa, Prawa Kanoniczego i Administracji funkcjonuje od 1999 r.³

2. POWSTANIE SĄDU BISKUPIEGO W LUBLINIE I JEGO FUNKCJONOWANIE W CZASIE OKUPACJI NIEMIECKIEJ

Powstanie sądu jako osobnej jednostki związane jest z utworzeniem odrębnej od konsystorza struktury zajmującej się wyłącznie rozpatrywaniem spraw sądowych, gdyż konsystorz był urzędem, w którym rozpatrywano zarówno sprawy administracyjne, jak i sądowe.

W diecezji lubelskiej takiego rozdziału dokonał biskup administrator Walenty Baranowski w 1870 r. Chociaż brakuje formalnego dekretu, to praktyka sądowa, a zwłaszcza osobno prowadzone księgi sądowe i konsystorskie potwierdzają, iż właśnie w 1870 r. istniały już dwa odrębne urzędy. Ponadto, w urzędowym piśmie diecezjalnym osobno zostali wymienieni pracownicy sądu i konsystorza.

Sąd po wydzieleniu spraw z konsystorza otrzymał nazwę *Iudicium causarum matrimonialium*⁴. Na przestrzeni lat używano także nazw: *Iudicium episcopale pro matrimonialibus alligisque causis ecclesiasticis*, *Tribunal episcopalis*, *Tribunal dioecesanum*. W chwili wybuchu II wojny światowej posługiwano się nazwą Sąd Duchowny, natomiast w latach 1940-1947 – Sąd Biskupi⁵.

Na czele nowo utworzonego sądu biskupiego stanął biskup Walenty Baranowski jako *iudex ordinarius*. Na mocy postanowienia Stolicy Apostolskiej z 17 maja 1830 r. biskup lubelski mógł ustanawiać dwunastu sędziów prosynodalnych do sądenia spraw małżeńskich na trzyletnią kadencję. Po tym czasie musiał starać się w Stolicy Apostolskiej o przedłużenie kadencji dotychczasowym sędziom lub mianować nowych. Biskup lubelski po złożeniu prośby w odpowiednim terminie, uzyskiwał przedłużenie jurysdykcji na kolejną, trzyletnią kadencję.

Należy również wspomnieć o bulli papieża Piusa VII z 1818 r., która określiła ogólne warunki obsadzania urzędów w konsystorzu. Zgodnie z zarządzeniem pa-

³ A. DĘBIŃSKI, W.S. STASZEWSKI, M. WÓJCIK (red.), *Dziekani Wydziału Prawa, Prawa Kanonicznego i Administracji Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego Jana Pawła II*, Lublin 2008, s. 5-10; Zob. L. FIEJDASZ [i in.] (red.), *Wydział Prawa, Prawa Kanonicznego i Administracji KUL*.

⁴ E. IDZIAKOWSKI, *Sądownictwo Kościelne na terenie diecezji lubelskiej (1790-1985)*, Lublin 1985 (mps AAL), s. 151.

⁵ Tamże, s. 154, przyp. 6.

pieża, wyżsi pracownicy powinni być powoływani spośród członków kapituły katedralnej, zaś w kancelarii mogą pracować księża z niższego duchowieństwa. Jedni jak i drudzy nie powinni pracować w innych instytucjach diecezjalnych⁶.

Dla sprawnego zorganizowania pracy w sądzie biskup Kazimierz Wnorowski ogłosił 4 grudnia 1883 r. regulamin, w którym określono m.in. zasady pracy, kwalifikacje pracowników, obowiązek zachowania tajemnicy przez pracowników oraz dni wolne od pracy⁷. Należy zaznaczyć, że jest to jedyny regulamin, jaki wydano dla sądu w diecezji lubelskiej.

Sąd Biskupi rozpatrywał sprawy w I instancji oraz był trybunałem apelacyjnym. Do 16 marca 1945 r. był II instancją dla tzw. spraw warszawskich, czyli spraw rozstrzygniętych w I instancji w Warszawie. W czasie II wojny światowej, z uwagi na trudną sytuację polityczną oraz niemożliwość przesyłania akt do Warszawy (która była zaś II instancją dla spraw lubelskich), na prośbę wikariusza generalnego biskupa lubelskiego, papież Pius XII w czasie audiencji w dniu 6 kwietnia 1940 r. powołał w Lublinie na okres dwóch lat sąd II instancji do rozpatrywania spraw lubelskich. Po upływie tych dwóch lat Stolica Apostolska

⁶ Tamże, s. 152.

⁷ Regulamin dla pracowników sądu z 4.12.1883 r.: „1. Urzędnikami kancelarii konsystorza jeneralnego diecezji lubelskiej są: regens, dwaj sekretarze starszy i młodszy, archiwista, kancelista, dwaj woźni: zwyczajny i sądowy. 2. Regens, dwaj sekretarze i archiwista znać winni poza polskim, język łaciński i rosyjski, w których czynności urzędowe bywają załatwiane. 3. Żaden z urzędników konsystorskich (podobnie sądowych) nie może się tłumaczyć zajęciami poza konsystorzem (sądem) i czynności konsystorskie (sądowe) pierwszeństwo przed wszystkimi innymi mieć powinny. 4. O wszystkich czynnościach konsystorskich (sądowych), nie mówiąc już o tych, których zachowanie w tajemnicy zaleconym by było przez zwierzchników, rozgłaszać, przed wyjściem o tych czynnościach pisma konsystorskiego /sądowego/, jak najsurowiej zabrania się urzędnikom kancelarii konsystorskiej /sądowej/. 5. We wszystkie dni w ciągu roku z wyjątkiem dni niedzielnych i świątecznych, czynności i zajęcia konsystorskie /sądowe/ mieć powinny miejsce. Uwaga: przez dni świąteczne należy rozumieć: święta powszechnie w Kościele obchodzone, a nadto trzeci dzień Bożego Narodzenia, trzy dni zapust, Popielec do południa, Wielki Tydzień od wtorku do czwartku włącznie, dni krzyżowe do południa, Dzień Zaduszny do południa, odpusty katedralno-parafialne i dzień imienin zwierzchnika diecezji. 6. Każdy dzień czynny w konsystorzu /sądzie/, zajęcia urzędowe trwać mają od godziny dziewiątej z rana do godziny trzeciej z południa bez przerwy, tak że w dwadzieścia minut po dziewiątej godzinie wszyscy urzędnicy być powinni w kancelarii przy zajęciach. 7. W ciągu trwania godzin biurowych urzędnicy konsystorscy /sądowi/ żadnymi postronnymi i prywatnymi interesami zajmować się nie powinni, lecz tylko czynnościami urzędowymi, które załatwiać powinni rozważnie, usilnie i sumiennie. Gdyby zaś w braku czynności urzędowych czas im pozostawał, porządkowaniem biblioteki i załatwianiem spraw łączności z dobrem konsystorza /sądu/ mającym zająć się powinni. 8. W nadzwyczajnych wypadkach z polecenia zwierzchników obowiązkiem będzie urzędników kancelarii konsystorskiej /sądowej/ Nawet poza biurami pracować. 9. Zwolnienie od obecności w biurze na czas krótszy lub dłuższy nie inną drogą urzędnik kancelarii konsystorskiej /sądowej/ uzyskać może, jak tylko za wiedzą regensa /notariusza/, ks. surogatów, a pozwoleniem zwierzchnika diecezji” (E. IDZIAKOWSKI, *Sądownictwo*, s. 153).

przedłużyła kadencję na kolejne dwa lata. Z księgi wyroków II instancji Sądu Lubelskiego wynika, iż ostatni wyrok zapadł 4 marca 1944 r.⁸

W skład konsystorza lubelskiego wchodziły różnego rodzaju urzędy, w zależności od okresu historycznego⁹. Skład personalny i jego zmiany publikowane były w urzędowych pismach diecezjalnych. Po wybuchu II wojny światowej część pracowników sądu została aresztowana i zamordowana przez okupanta¹⁰.

Wielu absolwentów i pracowników Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego było pracownikami Sądu Biskupiego. Oczywiście jest, że z uwagi na stosunkowo krótki czas funkcjonowania Wydziału Prawa Kanonicznego (Wydziału Prawa Kanonicznego i Nauk Moralnych) do chwili wybuchu II wojny światowej, większość pracowników Sądu Biskupiego kończyła studia kanoniczne, teologiczne lub filozoficzne za granicą, m.in. na Uniwersytecie Gregoriańskim w Rzymie, Akademii Duchownej Rzymskokatolickiej w Petersburgu. Ponadto, pracownicy Sądu byli absolwentami i pracownikami innych wydziałów Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego, przede wszystkim Wydziału Teologicznego.

W latach 1939-1944¹¹ wśród pracowników Sądu Biskupiego w Lublinie aż jedenastu było absolwentami Wydziału Prawa Kanonicznego KUL. Zajmowali różne stanowiska, lecz oczywiście jest, iż wszyscy byli osobami duchownymi.

Omówienie roli, jaką poszczególni kapłani pełnili w Sądzie Biskupim, wymaga również omówienia pokrótce urzędów, które sprawowali jako pracownicy sądu.

Stolica Apostolska udzielała jurysdykcji konsystorzom i sądom biskupim przez ordynariusza lub wikariusza kapitulnego, którzy byli delegowanymi sędziami apostolskimi¹².

W czasie II wojny światowej delegowanym sędzią apostolskim dla „spraw warszawskich” był biskup Marian Leon Fulman od 6 kwietnia do 7 października 1940 r.¹³ Choć nie był on absolwentem Wydziału Prawa Kanonicznego KUL, to

⁸ Tamże, s. 178-179.

⁹ Tamże, s. 57.

¹⁰ Z. GOLIŃSKI, *Biskupi i kapłani Lubelszczyzny w szponach gestapo 1939-1945*, Lublin 1946, s. 7-10, 24, 36.

¹¹ Ramy czasowe niniejszej publikacji obejmują okres od 1 września 1939 r. do 24 lipca 1944 r., a choć końcowa data nie pokrywa się z oficjalnym zakończeniem wojny, to jednak dla mieszkańców Lublina jest to chwila faktycznego zakończenia działań wojennych, dzień po wyzwoleniu obozu na Majdanku.

¹² E. IDZIAKOWSKI, *Sądownictwo*, s. 205.

¹³ Marian Leon Fulman ur. 27 marca 1866 r. w Starym Mieście pod Koninem, jako syn Jana i Teodozji z Kropiewskich. W 1882 r. po ukończeniu gimnazjum filologicznego w Kaliszu wstąpił do Seminarium Duchownego we Włocławku. W latach 1886-1890 odbył studia na Akademii Duchownej Rzymsko-Katolickiej w Petersburgu, gdzie specjalizował się w teologii dogmatycznej. Świecenia kapłańskie otrzymał z rąk biskupa włocławskiego Aleksandra Bereźniewicza w dniu 13 maja 1889 r.

nie można nie wspomnieć o tej postaci. Biskup Fulman był przecież jednym z założycieli KUL oraz pierwszym jego Wielkim Kanclerzem. Został aresztowany w dniu 17 listopada 1939 r. przez gestapo i osadzony razem z biskupem sufraganem Władysławem Goralem oraz pracownikami Kurii w więzieniu na Zamku Lubelskim. Skazano go na śmierć, a po ulaskawieniu przewieziono na odbycie kary do obozu koncentracyjnego Oranienburg k. Berlina. Prawdopodobnie za staraniem papieża Piusa XII uwolniono go z obozu i 21 lutego 1940 r. przewieziono do Nowego Sącza. Był tam internowany i przebywał do maja 1944 r. Do Lublina wrócił 10 lutego 1945 r. Niedługo potem zmarł.

Absolwenci Wydziału Prawa Kanonicznego pełnili urząd wiceoficjała. Urząd wiceoficjała został powołany w miejsce urzędu sędziego surogata¹⁴, po wejściu w życie Kodeksu Prawa Kanonicznego z 1917 r. Wiceoficjał był sędzią, którego powoływano jako zastępcę biskupa lub oficjała, gdy ci nie mogli sprawować swoich funkcji osobiście lub z powodu innych przeszkód. Zakres jego uprawnień określało prawo powszechne i zwyczaj, natomiast każdorazowo szczegółowy akt nominacji. Wiceoficjałów dobierali sobie oficjałowie jako pomocników i zastępców

W latach 1890-1895 wykładał teologię dogmatyczną i liturgikę w Seminarium Duchownym we Włocławku, w tym samym czasie był prefektem gimnazjum. Karnie usunięty ze szkoły z zakazem nauczania w 1892 r. za swoją postawę patriotyczną. W 1895 r. został osadzony w więzieniu na Pawiaku i skazany na zesłanie. Rok później uwolniono go na mocy amnestii po koronacji cesarza Mikołaja II. W czasie I wojny światowej prowadził akcje charytatywne, obejmując swoją działalnością także pomoc Żydom. W dniu 17 listopada 1918 r. w Warszawie został konsekrowany na biskupa lubelskiego. Ingres odbył się 1 grudnia 1918 r. w katedrze lubelskiej. Był jednym z założycieli KUL-u oraz pierwszym jego wielkim kanclerzem. Największym jego dziełem był Pierwszy Synod Diecezjalny Lubelski, który trwał od 7 sierpnia do 27 października 1928 r. w katedrze w Lublinie. W grudniu 1918 r. założył „Wiadomości diecezjalne lubelskie”. Był delegowanym sędzią apostolskim od 16 kwietnia do 7 października 1940 r. Z powodu swojej patriotycznej postawy został aresztowany przez gestapo 17 listopada 1939 r. pod fikcyjnym zarzutem posiadania broni i osadzony na Zamku Lubelskim. Był sądzony z biskupem sufraganem Władysławem Goralem. Otrzymał wyrok śmierci, ale został ulaskawiony i zesłany do obozu koncentracyjnego Oranienburg k. Berlina. Prawdopodobnie za staraniem papieża Piusa XII uwolniono go z obozu i 21 lutego 1940 r. i przewieziono do Nowego Sącza, jako internowanego, na zamieszkanie na plebanii proboszcza nowosądeckiej parafii kolegiackiej ks. inf. Romana Mazura. Przebywał tam do maja 1944 r. Do Lublina wrócił dopiero 10 lutego 1945 r. Zmarł 18 grudnia 1945 r. w Lublinie. Został pochowany w katedrze lubelskiej, w krypcie biskupów lubelskich. Za: AAL Rep. 60 II b F 15 i 16; zob. E. IDZIAKOWSKI, *Sądownictwo*, s. 218-220; E. WALEWANDER, *Ojciec i pasterz – Biskup Marian Leon Fulman (*1866 †1945)*, [w:] H. MISZTAŁ (red.), *W duchu i prawdzie. Wybrane sylwetki kościoła lubelskiego (1805-2005)*, Lublin 2005, s. 142-147.

¹⁴ Słowo *surogat* wywodzi się z łacińskiego *surrogare*, czyli „wybierać na czyjeś miejsce”. Tak więc „suragat” oznacza „zastępcę”. *Słownik języka polskiego*, oprac. M.S.B. Linde, t. V, Lwów 1854-1859, s. 505; *Słownik języka polskiego*, oprac. M. Orgelbrand, Wilno 1891, cz. 2, s. 1600.

ców¹⁵. Mieli oni władzę zwyczajną i mogli zastępować oficjałów nawet w jednej sprawie. Cieszyli się niezawisłością, choć w sprawach administracyjnych byli zależni od oficjała. Wymogi dla kandydatów na urząd wiceoficjała były takie same, jak w przypadku oficjała. Wiceoficjałami mogli być kapłani w wieku co najmniej 30. lat, cieszący się dobrym imieniem, posiadający doktorat z prawa kanonicznego lub będący biegłymi w prawie. Należy podkreślić jednak, że były to warunki wymagane do godziwości wyboru. Mogli być dowolnie usuwani przez biskupa, nie tracili jednak władzy z chwilą zawakowania stolicy biskupiej ani z wygaśnięciem władzy oficjała¹⁶.

Urząd wiceoficjała pełnił ks. Henryk Kwieciński od 1 marca 1941 r. do 29 września 1972 r. dla spraw I instancji i od 1 marca 1941 r. do 16 marca 1945 r. dla spraw warszawskich. Natomiast wiceoficjałem sądu dla spraw lubelskich II instancji był ks. Piotr Stopniak od 23 marca 1944 r. do 16 marca 1945 r.

Ks. Henryk Kwieciński studia na Wydziale Prawa Kanonicznego KUL odbył w latach 1927-1930, uwieńczony stopniem licencjata. Ćwiczenia z prawa kanonicznego dla studentów Wydziału Prawa Kanonicznego KUL prowadził w latach 1950-1969, jako starszy asystent. Pełnił także funkcję sekretarza Kurii Biskupiej Lubelskiej w latach 1930-1933. Był obrońcą węzła małżeńskiego i promotorem sprawiedliwości przy Sądzie Biskupim od 1 września 1930 r. do listopada 1939 r. Funkcję notariusza tegoż sądu I i II instancji dla spraw „warszawskich” i „lubelskich” pełnił od 7 października 1940 r. do 15 lutego 1941 r.¹⁷

¹⁵ *Codex Iuris Canonici Pii X Pontificis Maximi iussu digestus Benedicti Papae XV auctoritate promulgatus*, AAS 9 (1917), pars II: can. 1573 § 1: „Quilibet Episcopus tenetur officialem eligere cum potestate ordinaria iudicandi, a Vicario Generali distinctum, nisi parvitas dioecesis aut paucitas negotiorum suadeat hoc officium ipsi Vicario Generali committi. § 2. Officialis unum constituit tribunal cum Episcopo loci: sed nequit iudicare causas quas Episcopus sibi reservat. § 3. Officiali dari possunt adiutores, quibus nomen est vice-officialium”.

¹⁶ F. BĄCZKOWICZ, J. BARON, W. STAWINOĞA, *Prawo Kanoniczne. Podręcznik dla duchowieństwa*, t. III, Opole 1958, s. 24-25.

¹⁷ „Henryk Kwieciński ur. 27 kwietnia 1905 roku w Anopolu lubelskim. Sześć klas Gimnazjum im. Kanclerza Zamojskiego skończył w Janowie Lubelskim. Do Seminarium Duchownego Lubelskiego wstąpił w 1922 roku. Świecenia kapłańskie otrzymał 30 października 1927 roku z rąk biskupa A. J. Jełowickiego sufragana lubelskiego. Studia na Wydziale Prawa Kanonicznego KUL odbył w latach 1927-1930 uwieńczony stopniem licencjata. Sekretarzem Kurii Biskupiej Lubelskiej był w latach 1930-1933. Obrońcą węzła małżeńskiego przy Sądzie Biskupim Lubelskim i promotorem sprawiedliwości był od 1 września 1930 roku do listopada 1939 roku. Notariuszem tego sądu I i II instancji dla spraw «warszawskich» i «lubelskich» był od 7 października 1940 roku do 15 lutego 1941 roku. Tymczasowym rektorem kościoła powiatkowskiego był w latach 1940-1941. Wiceoficjałem Sądu Biskupiego Lubelskiego był od 1 marca 1941 roku do 29 września 1972 roku. Ćwiczenia z prawa kanonicznego dla studentów Wydziału Prawa Kanonicznego KUL prowadził w latach 1950-1969, jako starszy asystent. Sędzią delegowanego sądu apostolskiego III instancji

Ks. Piotr Stopniak na własną prośbę podjął studia z prawa kanonicznego na Wydziale Prawa Kanonicznego i Nauk Moralnych KUL. W czerwcu 1922 r. uzyskał licencjat z prawa kanonicznego. Stopień doktora prawa kanonicznego uzyskał w marcu 1927 r. Pełnił funkcję wicerektora Seminarium Duchownego Lubelskiego w latach 1929-1932, a w latach 1932-1946 został rektorem. W dniu 8 listopada 1939 r. został aresztowany przez gestapo i osadzony na Zamku Lubelskim. Zwolniono go 17 marca 1940 r. Był zastępcą wikariusza generalnego na okres wojny. Sędzią sądu II instancji w Lublinie był w 1930 r. i od 7 października 1940 r. do 23 marca 1944 r. Wiceoficjałem sądu II instancji w Lublinie był od 23 marca 1944 r. do 16 marca 1945 r. dla spraw „lubelskich”. Od roku 1945 do 30 czerwca 1962 r. był profesorem KUL¹⁸.

W skład Sądu Biskupiego wchodził również sędziowie synodalni i prosynodalni. Zgodnie z postanowieniami Soboru Trydenckiego¹⁹, na synodzie prowincjonalnym lub diecezjalnym biskup powinien był proponować kandydatów na

w Lublinie dla spraw «krakowskich» był od 16 maja 1956 roku do 1959 roku. Przewodzącym delegowanego sądu apostolskiego III instancji w II turnusie w Lublinie był od 1 kwietnia 1965 roku do 31 maja 1969 roku. Tajnym szambelanem J. Świątobliwości został w 1963 roku. Zmarł w Lublinie 29 września 1972 roku”. Biogram w: E. IDZIAKOWSKI, *Sądownictwo*, s. 259-260; AAL Rep. 60 II b K 140.

¹⁸ Piotr Stopniak ur. 5 lutego 1892 r. we wsi Cichostów w parafii Parczew diecezji siedleckiej. Pochodził z rodziny chłopskiej. Uczęszczał do Szkoły Powszechnej w Parczewie, a następnie do gimnazjum w Puławach. W 1910 r. wstąpił do Seminarium Duchownego w Lublinie. Świecenia kapłańskie otrzymał w dniu 25 lipca 1915 r. z rąk arcybiskupa warszawskiego Aleksandra Kakowskiego w katedrze warszawskiej. Na własną prośbę został zwolniony z urzędu wikariusza parafii w Skierbieszowie, aby podjąć studia z prawa kanonicznego na Wydziale Prawa Kanonicznego i Nauk Moralnych KUL. W czerwcu 1922 r. uzyskał licencjat z prawa kanonicznego. Podczas wojny z bolszewikami w 1920 r. pełnił funkcję kapelana wojskowego. Stopień doktora prawa kanonicznego uzyskał w marcu 1927 r. Pełnił funkcję wicerektora lubelskiego Seminarium Duchownego w latach 1929-1932, a w latach 1932-1946 rektora. W dniu 8 listopada 1939 r. został aresztowany przez gestapo i osadzony na Zamku Lubelskim, zwolniono go 17 marca 1940 r. Był zastępcą wikariusza generalnego na okres wojny. Sędzią sądu II instancji w Lublinie był w 1930 r. i od 7 października 1940 do 23 marca 1944 r. Wiceoficjałem sądu II instancji w Lublinie dla spraw „lubelskich” był od 23 marca 1944 do 16 marca 1945 r. Profesorem KUL został w 1945 r. Po śmierci biskupa Mariana Fulmana został wybrany 19 grudnia 1945 r. wikariuszem kapitulnym i rządził diecezją do 25 maja 1946 r. Wikariuszem generalnym biskupa Stefana Wyszyńskiego był od 26 maja 1946 do 16 listopada 1948 r. Po przeniesieniu biskupa Wyszyńskiego na stolicę arcybiskupią warszawską w dniu 5 lutego 1949 r. został wybrany wikariuszem kapitulnym i rządził diecezją lubelską do 25 czerwca tegoż roku. Zmarł w Lublinie 5 grudnia 1979 r. i został pochowany na cmentarzu przy ul. Lipowej w Lublinie. Za: AAL Rep. 60 II b S 174; zob. E. IDZIAKOWSKI, *Sądownictwo*, s. 260-261; J. MARCZEWSKI, *Mąż zaufania i wielkiej pracy – Ksiądz infułat dr Piotr Stopniak (*1892†1979)*, [w:] H. MISZTAŁ (red.), *W duchu i prawdzie*, s. 243-251.

¹⁹ T. PIERONEK, *Normy ogólne kanonicznego procesu sądowego*, cz. 1, Warszawa 1970, s. 107.

urząd sędziego, którzy będą zatwierdzani przez ten synod. Stąd też pochodzi ich nazwa – sędziowie synodalni. Gdyby któryś z sędziów zmarł przed zwołaniem synodu lub po upływie kadencji sędziego, a nie zostałby zwołany synod, biskup, po zasięgnięciu rady kapituły, mógł mianować nowego sędziego. Takich sędziów, powołanych poza synodem, nazywano sędziami prosynodalnymi. Spis wybranych sędziów należało przesłać do Stolicy Apostolskiej. Ich kadencja trwała 10 lat, jednak biskup mógł ich odwołać z ważnej przyczyny, po zasięgnięciu opinii kapituły²⁰. Z uwagi na fakt coraz rzadszego zwoływania synodów diecezjalnych i prowincjonalnych, papież Benedykt XIV zezwolił, aby arcybiskupi i biskupi na mocy specjalnego upoważnienia sami wybierali sędziów, jednak zawsze za radą kapituły. Ich nazwiska również należało przesłać do wiadomości Stolicy Apostolskiej²¹. Zarówno jedni, jak i drudzy musieli być kapłanami biegłymi w prawie. Posiadali oni władzę delegowaną²². Powierzone im sprawy rozstrzygali w sposób kolegialny. Oficjał, kierując się praktyką Roty Rzymskiej, mógł sam wybierać sędziów do turnusu spośród tych, mianowanych przez biskupa, chyba że ten zastrzegł co innego²³. Trybunał kolegialny wybrany do rozpatrzenia danej sprawy posiadał już jednak władzę sędziowską zwyczajną, gdyż takową posiadał ordynariusz, oficjał lub wiceoficjał jako przewodniczący tego turnusu²⁴.

Funkcję sędziów prosynodalnych w czasie II wojny światowej pełnili następujący absolwenci Wydziału Prawa Kanonicznego: ks. Stanisław Krynicki (audytor, od października 1938 r. do 1939 r.) i ks. Waław Banach (substytut od 23 maja do 7 października 1940 r. oraz do 16 marca 1945 r.).

Ks. Stanisław Krynicki studia na Wydziale Prawa Kanonicznego KUL rozpoczął w 1929 r., a zakończył obroną doktoratu w dniu 23 czerwca 1932 r. Został aresztowany przez gestapo 17 listopada 1939 r. i osadzony na Zamku Lubelskim. W późniejszym czasie zesłano go do obozu koncentracyjnego Sachsenhausen

²⁰ CIC/17, can. 388: „Removeri ab Episcopo nequeunt, nisi ex gravi causa et de consilio Capituli cathedralis”; por. T. PIERONEK, *Normy ogólne kanonicznego procesu sądowego*, s.107.

²¹ Por. F. BĄCZKOWICZ, J. BARON, W. STAWINOĞA, *Prawo Kanoniczne*, t. III, s. 25; por. S. ZACHOROWSKI, *Sądy synodalne w Polsce*, Kraków 1911.

²² CIC/17, can. 1574 § 1: „In qualibet dioecesi presbyteri probatae vitae et in iure canonico periti, etsi extradioecesani, non plures quam duodecim eligantur ut potestate ab Episcopo delegata in litibus iudicandis partem habeant; quibus nomen est iudicium synodaliū aut pro-synodaliū, si extra Synodum constituuntur”.

²³ E. IDZIAKOWSKI, *Sądownictwo*, s. 74-75.

²⁴ CIC/17, can. 1578: „Exceptis causis de quibus in can.1572, § 2, Episcopus semper potest tribunali ipse per se praeesse; sed valde expedit ut causas, praesertim criminales et contentiosas gravis momenti, iudicandas relinquat tribunali ordinario, cui praesit officialis vel vice-officialis”.

i Dachau, gdzie przebywał do 1945 r. W sądzie lubelskim pełnił także funkcję promotora sprawiedliwości *ad causam* w dniu 17 marca 1946 r.²⁵

Ks. Waclaw Banach studia na Wydziale Prawa Kanonicznego KUL rozpoczął w 1931 r., a zakończył je 20 czerwca 1934 r. stopniem licencjata. Był również promotorem sprawiedliwości w okresie od 1 maja 1946 r. do 28 października 1955 r.²⁶

²⁵ „Stanisław Krynicki ur. 16 września 1903 roku we wsi Rudnik parafii Płonka. Gimnazjum skończył w Krasnymstawie. Do Seminarium Duchownego Lubelskiego wstąpił 1 września 1922 roku. Na kapłana był wyświęcony 19 czerwca 1927 roku. Wikariuszem parafii św. Pawła w Lublinie był od 26 września 1927 roku do 31 sierpnia 1929 roku. Studia na Wydziale Prawa Kanonicznego KUL rozpoczął w 1929 roku, które zakończył doktoratem 23 czerwca 1932 roku. Wikariuszem parafii Lubartów był od 9 sierpnia 1932 roku do 1934 roku. Czasowym zastępcą proboszcza i dziekana w Lublinie był od 3 kwietnia do 8 maja 1933 roku. Wikariuszem parafii katedralnej w Lublinie był od 13 lipca 1934 roku do 1939 roku. Sekretarzem Spójni Kapłańskiej w Lublinie był od 1938 roku. Sędzią audytorem sądu I i II instancji w Lublinie był od października 1938 roku do 1939 roku. Odznaczony był w 1938 roku srebrnym Krzyżem Zasługi. Aresztowany przez gestapo 17 listopada 1939 roku. Osadzony był na Zamku Lubelskim. Więźniem obozu koncentracyjnego Sachsenhausen i Dachau był w latach 1939-1945. Po uwolnieniu był wikariuszem administratorem parafii katedralnej w Lublinie od 13 sierpnia 1945 roku do 9 sierpnia 1947 roku. Działał przy odbudowie katedry. Sędzią pro-synodalnym Sądu Biskupiego Lubelskiego był od 1 maja 1946 roku do 1947 roku. Członkiem Wydziału Gospodarczego przy Kurii Biskupiej Lubelskiej był od lipca 1946 roku. Delegatem do Spraw Gospodarczych Seminarium Duchownego Lubelskiego był w latach 1946-1957. Administratorem parafii Końskowola był od 9 sierpnia 1947 roku do 19 maja 1952 roku. Administratorem parafii i dziekanem dekanatu Biłgoraj był od 19 maja 1952 roku do 1953 roku. Administratorem parafii i dziekanem dekanatu Tomaszów Lubelski był od 31 października 1953 roku do 1962 roku. Godność honorowego kanonika kapituły kolegiaty zamojskiej otrzymał 25 maja 1955 roku. Wizytatorem nauki religii powiatu tomaszowskiego był od 4 kwietnia 1957 roku do 1962 roku. Został odznaczony Złotym Krzyżem Zasługi i Orderem Odrodzenia Polski. Zmarł w Tomaszowie Lubelskim 25 lutego 1962 roku”. Biogram w: E. IDZIAKOWSKI, *Sądownictwo*, s. 315-316; AAL Rep. 60 II b K 130.

²⁶ „Waclaw Banach ur. 14 sierpnia 1905 roku w Owieczkach w powiecie sieradzkim. Do gimnazjum uczęszczał w Wiedniu i Sieradzu, gdzie skończył 6 klas. Klasy 7 i 8 skończył w Liceum Biskupim w Lublinie w 1926 roku. W tym samym roku wstąpił do Seminarium Duchownego Lubelskiego. Świecenia kapłańskie otrzymał 21 maja 1931 roku. Studia na Wydziale Prawa Kanonicznego KUL rozpoczął w 1931 roku, a zakończył je 20 czerwca 1934 roku uwieńczone stopniem licencjata. Przez następne pół roku był wikariuszem i prefektem w parafii Piaski koło Lublina, a od lutego 1935 roku parafii św. Pawła w Lublinie do września 1937 roku. W tym czasie tj. październiku 1935 roku biskup polecił mu utworzenie parafii w Lublinie i wybudowanie kościoła pw. św. Teresy od Dzieciątka Jezus. Dnia 4 września 1937 roku otrzymał nominację na jej pierwszego administratora, którym był do 1948 roku. Sędzią substytutem Sądu Biskupiego Lubelskiego był od 23 maja do 7 października 1940 roku i do 3 marca 1969 roku. Promotorem sprawiedliwości przy sądzie tym był od 1 maja 1946 roku do 28 października 1955 roku. Członkiem Rady Administracyjnej Kurii Biskupiej Lubelskiej był od lipca 1940 roku do 1960 roku. Wicedziekanem dekanatu lubelskiego był od 25 września 1942 roku do zrzeczenia się 3 marca 1969 roku. Diecezjalnym dyrektorem Krucjaty Eucharystycznej był od 21 sierpnia 1947 roku do jej zamknięcia dekretem o zgromadzeniach. Członkiem Wydziału Duszpasterskiego Kurii Biskupiej był od 28 października 1947 roku do 1966 roku. Administratorem parafii św. Agnieszki w Lublinie był od 5 czerwca 1948 roku do 7 listopada 1970 roku. W dozorze cmentarzy Lublina pracował od 5 czerwca 1948 roku do 3 marca

Kolejnym urzędem powołanym w każdym sądzie był urząd promotora sprawiedliwości. Od wydania przez Kongregację dla spraw Biskupów i Zakonników Instrukcji z 11 czerwca 1880 r., urząd promotora sprawiedliwości stał się obowiązkowy w każdej kurii diecezjalnej. Promotor miał być osobą stojącą na straży prawa i sprawiedliwości. Podobnie nakazała Kongregacja Rozkrzewiania Wiary w 1883 r.²⁷ Kwestie mianowania, przymiotów oraz zadania promotora zostały unormowane również w Kodeksie Prawa Kanonicznego z 1917 r. Zgodnie z prawem kodeksowym, promotor sprawiedliwości powinien być mianowany w każdej diecezji, do występowania z urzędu w sprawach karnych oraz w tych, w których w opinii ordynariusza zagrożone jest dobro publiczne²⁸. Możliwe było również mianowanie promotora do poszczególnej sprawy²⁹. Obowiązek i prawo mianowania spoczywało na ordynariuszu³⁰. W sprawach, w których obecność promotora była obowiązkowa, brak jego wezwania skutkowało nieważnością akt³¹. Kodeks stawiał pewne wymogi kandydatom na ten urząd. Mianowicie, przede wszystkim

1969 roku. Godność kanonika honorowego kapituły kolegiaty zamojskiej otrzymał 27 listopada 1952 roku. Sędzią delegowanego sądu apostolskiego ad casum III instancji w II turnusie w Lublinie był od 1956 roku do 1959 roku. Członkiem Zarządu Głównego Towarzystwa Przyjaciół KUL był od 1960 roku. Prezesem tego Towarzystwa był od 1963 roku do maja 1969 roku przez dwie kadencje”. Biogram w: E. IDZIAKOWSKI, *Sądownictwo*, s. 290-291; AAL Rep. 60 II b B 107.

²⁷ S. BISKUPSKI, *Promotor sprawiedliwości. Nazwa i pojęcie urzędu*, AK 42 (1938), s. 484.

²⁸ CIC/17, can. 1586: „Constitutur in dioecesi promotor iustitiae et defensor vinculi; ille pro causis, tum contentiosis in quibus bonum publicum, Ordinarii iudicio, in discrimen vocari potest, tum criminalibus; iste pro causis, in quibus agitur de vinculo sacrae ordinationis aut matrimonii”.

²⁹ CIC/17, can. 1588 § 2: „Promotor et defensor constitui possunt tum ad universitatem causarum tum pro singulis causis”.

³⁰ CIC/17, can. 1589 § 1: „Ordinarii est promotorem iustitiae et vinculi defensorem eligere, qui sint sacerdotes integrae fama, in iure canonico doctores vel ceteroqui periti, ac prudentiae et iustitiae zelo probati; przez ordynariusza należało rozumieć wszystkich wyliczonych w can. 198 § 1. In iure nomine Ordinarii intelliguntur, nisi quis expresse excipiatur, praeter Romanum Pontificem, pro suo quisque territorio Episcopus residentialis, Abbas vel Praelatus nullius eorumque Vicarius Generalis, Administrator, Vicarius et Praefectus Apostolicus, itemque ii qui praedictis deficientibus interim ex iuris praescripto aut ex probatis constitutionibus succedunt in regimine, pro suis vero subditis Superiores maiores in religionibus clericalibus exemptis. § 2. Nomine autem Ordinarii loci seu locorum veniunt omnes recensiti, exceptis Superioribus religiosis”; por. J. GRZYWACZ, *Promotor sprawiedliwości, jego mianowanie i przymioty*, RTK 14 (1967), z. 5, s. 41-49.

³¹ CIC/17, can. 1587 § 1: „In causis in quibus eorum praesentia requiritur, promotore iustitiae aut vinculi defensore non citato, acta irrita sunt, nisi ipsi, etsi non citati, revera interfuerint. § 2. Si legitime citati aliquibus actibus non interfuerint, acta quidem valent, verum postea eorum examini subiicienda omnino sunt ut ea omnia sive voce sive scriptis possint animadvertere et proponere quae necessaria aut opportuna iudicaverint”.

promotorem mógł być tylko kapłan³². Był to wymóg do ważności nominacji. W ten sposób jednoznacznie odrzucono przedkodeksowy pogląd, zgodnie z którym promotorem nie musiał, lecz powinien być kapłan, a przynajmniej duchowny, gdyż nie on wykonywał jurysdykcję kościelną³³. Kolejnym warunkiem była odpowiednia wiedza. Ordynariusz mógł wybrać między doktorem prawa kanonicznego a prawdziwie biegłym w tej dziedzinie. Zalecane było, aby dla zapewnienia najskuteczniejszej obrony interesów Kościoła promotor posiadał także wiedzę z prawa świeckiego. Kandydat na urząd promotora musiał odznaczać się pewnymi przymiotami moralnymi. Kodeks przede wszystkim wymagał nienaruszonej sławy, roztropności i gorliwości o sprawiedliwość³⁴. Ten sam kapłan mógł pełnić urząd promotora sprawiedliwości i obrońcy węzła, o ile było to możliwe ze względu na pełnione obowiązki³⁵. Niekompatybilność zajęć w tej samej sprawie dotyczyła także pełnienia urzędu notariusza lub kanclerza³⁶. Promotor nie mógł być świadkiem³⁷, a także wykluczono możliwość jego działania w sprawie, w której był adwokatem lub pełnomocnikiem strony³⁸. Promotor sprawiedliwości mógł zostać usunięty przez biskupa, ale tylko z ważnej przyczyny³⁹.

Wśród absolwentów Wydziału Prawa Kanonicznego czterech było promotorami sprawiedliwości w omawianym okresie – ks. Zdzisław Ochalski od 30 sierpnia 1929 r. do 17 listopada 1939 r., ks. Zygmunt Surdacki od listopada 1939 r. do kwietnia 1941 r. oraz wspomniani już ks. Henryk Kwieciński i ks. Stanisław Krynicki.

³² CIC/17, can. 1589 § 1: „Ordinarii est promotorem iustitiae et vinculi defensorem eligere, qui sint sacerdotes integrae famae, in iure canonico doctores vel ceteroqui periti, ac prudentiae et iustitiae zelo probati. § 2. In tribunali religiosorum promotor iustitiae sit praeterea eiusdem religionis alumnus”.

³³ J. GRZYWACZ, *Promotor sprawiedliwości, jego mianowanie i przymioty*, s. 50.

³⁴ CIC/17, can. 1589 § 1; por. J. GRZYWACZ, *Promotor sprawiedliwości*, s. 50-52.

³⁵ CIC/17, can. 1588 § 1: „Eadem persona officium promotoris iustitiae et defensoris vinculi gerere potest, nisi multiplicitas negotiorum et causarum id prohibeat”.

³⁶ J. GRZYWACZ, *Promotor sprawiedliwości*, s. 54.

³⁷ CIC/17, can. 1757 § 3: „Ut incapaces: 3º Coniux in causa sui coniugis, consanguineus et affinis in causa consanguinei vel affinis, in quolibet gradu lineae rectae et in primo gradu collateralis, nisi agatur de causis quae ad statum civilem aut religiosum personae spectant, cuius notitia aliunde haberi nequeat, et bonum publicum exigat ut habeatur”.

³⁸ CIC/17, can. 1613 § 1: „Iudex cognoscendam ne suscipiat causam, in qua ratione consanguinitatis vel affinitatis in quolibet gradu lineae rectae et in primo et secundo gradu lineae collateralis, vel ratione tutelae et curatelae, intimae vitae consuetudinis, magnae simultatis, vel lucri faciendi aut damni vitandi, aliquid ipsius intersit, vel in qua antea advocatum aut procuratorem egerit. § 2. In iisdem rerum adiunctis ab officio suo abstinere debent iustitiae promotor et defensor vinculi”.

³⁹ CIC/17, can. 1590 § 1: „Promotor iustitiae et vinculi defensor electi ad universitatem causarum a munere non cessant, sede episcopali vacante, nec a Vicario Capitulari possunt removeri; adveniente autem novo Praelato, indigent confirmatione. § 2. Iusta tamen intercedente causa, Episcopus eos removere potest”.

Ks. Zdzisław Ochalski bezpośrednio po święceniach kapłańskich otrzymanych z rąk biskupa Mariana Fulmana w dniu 21 czerwca 1925 r. został skierowany na studia na Wydziale Prawa Kanonicznego KUL. W dniu 12 grudnia 1927 r. uzyskał licencjat, a 26 czerwca 1929 r. zdobył stopień doktora prawa kanonicznego na podstawie rozprawy doktorskiej „Częsta komunია święta w nauce i ustawodawstwie kościelnym”. Był promotorem sprawiedliwości dla spraw I i II instancji. Pełnił również funkcję obrońcy węzła małżeńskiego dla spraw I i II instancji od 31 sierpnia 1929 r. do 1 września 1930 r.⁴⁰

Ks. Zygmunt Surdacki studiował na Wydziale Prawa Kanonicznego KUL od 30 września 1926 r., a stopień doktora prawa kanonicznego zdobył 2 czerwca 1930 r. Został aresztowany przez gestapo w czerwcu 1941 r. i osadzony na Zamku Lubelskim. Następnie został przeniesiony do obozu koncentracyjnego w Oświęcimiu, gdzie tego samego roku został zgładzony⁴¹.

⁴⁰ Zdzisław Antoni Ochalski ur. 25 lipca 1902 r. w Baranowie nad Wieprzem, w rodzinie organisty. Ukończył Gimnazjum im. Hetmana Jana Zamojskiego w Lublinie. Do Seminarium Duchownego Lubelskiego wstąpił w 1920 r. Na studia z zakresu prawa kanonicznego został skierowany bezpośrednio po święceniach kapłańskich, które otrzymał 21 czerwca 1925 r. W dniu 12 grudnia 1927 r. otrzymał licencjat, a dwa lata później, 26 czerwca 1929 uzyskał stopień doktora prawa kanonicznego. Promotorem sprawiedliwości przy Sądzie Biskupim Lubelskim I i II instancji był od 31 sierpnia 1929 do 17 listopada 1939 r. Obrońcą węzła małżeńskiego przy Sądzie Biskupim Lubelskim I i II instancji był od 31 sierpnia 1929 do 1 września 1930 r. Notariuszem Kurii Biskupiej Lubelskiej był w latach 1929-1930. W latach 1931-1939 był kanclerzem Kurii Biskupiej w Lublinie. Zastępcą wikariusza generalnego *causis spiritualis* był od 15 września 1932 do 1939 r. Członkiem Zarządu Związku Organistów Diecezji Lubelskiej oraz zarządu Chórów Kościelnych Diecezji Lubelskiej był w latach 1931-1939. Krzyż Kawalerski Odrodzenia Polski otrzymał 11 listopada 1938 r. Godność kanonika gremialnego kapituły katedralnej lubelskiej otrzymał 13 maja 1939 r. Aresztowany przez gestapo w dniu 17 listopada 1939 r. pod zarzutem gromadzenia broni i przygotowywania powstania. Osadzony w więzieniu na Zamku Lubelskim, a następnie w obozach koncentracyjnych Oranienburgu i Dachau, gdzie zmarł z wycieńczenia i głodu w dniu 7 sierpnia 1942 r. Za: AAL Rep. 60 II b O 21; zob. E. IDZIAKOWSKI, *Sądownictwo*, s. 383; A. MIZIŃSKI, *Cantor Dei – Ksiądz Zdzisław Ochalski (*1902†1942)*, [w:] H. MISZTAŁ (red.), *W duchu i prawdzie*, s. 74-76.

⁴¹ Zygmunt Surdacki ur. 6 czerwca 1905 r. w Urzędowie, w rodzinie rolniczej. W latach 1915-1921 uczęszczał do gimnazjum im. Kanclerza Jana Zamojskiego w Janowie Lubelskim. Jako młodzieniec brał udział w walkach podczas wojny z bolszewikami. Do Seminarium Duchownego w Lublinie wstąpił w 1921 r., a święcenia kapłańskie otrzymał w dniu 8 grudnia 1927 r. Za pozwoleniem biskupa Mariana Fulmana w 1926 r. podjął studia z zakresu prawa kanonicznego, które ukończył w 1930 r., uzyskując stopień doktora na podstawie rozprawy „Praca duszpasterska według pokodeksowych synodów diecezjalnych w Polsce”. Notariuszem Sądu Biskupiego I i II instancji był w latach 1931-1932. Pełnił też funkcję promotora sprawiedliwości dla I i II instancji od listopada 1939 do września 1940 r. i od 7 do 30 października 1940 r. W roku akademickim 1937-1938 prowadził na Wydziale Prawa i Nauk Społeczno-Ekonomicznych oraz na Wydziale Nauk Humanistycznych KUL wykłady na temat Akcji Katolickiej. W kwietniu 1941 r. został aresztowany za przynależność do organizacji podziemnych. Osadzono go w więzieniu na Zamku Lubelskim, a następnie przewieziono do obozu w Oświęcimiu. Kuria Lubelska natychmiast podjęła starania o jego uwolnienie, nieste-

Kolejnym obowiązkowym urzędem w sądzie był urząd obrońcy wężła małżeńskiego. Rolę obrońcy wężła mógł pełnić kapłan będący równocześnie promotorem sprawiedliwości, o ile nie kolidowało to z wykonywaniem obowiązków⁴². Jednak Instrukcja Kongregacji Sakramentów z 15 sierpnia 1936 r., w art. 36 wyraźnie wskazała, iż w pewnych sytuacjach niemożliwe jest łącznie obu tych stanowisk w jednej osobie. Wynikało to z faktu, iż rolą promotora sprawiedliwości było zaskarżanie małżeństwa i dążenie do uznania go za nieważne, natomiast obrońca stał na straży jego ważności⁴³. Obowiązujące przepisy stawiały pewne wymagania wobec kandydatów na ten urząd. Kodeks regulował kwestię powołania obrońcy w dwóch kanonach. Mianowicie, obrońca wężła miał być ustanowiony w diecezji dla spraw dotyczących wężła małżeńskiego⁴⁴ oraz zarówno promotor sprawiedliwości, jak i obrońca wężła mogli być ustanowieni na stałe lub do konkretnych spraw⁴⁵. Gdy chodzi o jego powołanie, należało to do obowiązków ordynariusza⁴⁶. Kandydat na urząd obrońcy musiał spełniać pewne wymogi przewidziane prawem. Przede wszystkim kandydat musiał być kapłanem. Początkowo konstytucja *Dei miseratione* nie знаła tego wymogu, dopuszczała nawet możliwość ustanowienia obrońcą osobę świecką. W Instrukcji Kongregacji św. Oficjum z 1883 r. znajdował się już jednak nakaz, aby obrońca był wybrany spośród duchowieństwa. Dopiero wymóg posiadania święceń kapłańskich wprowadziły *Lex Propria S. Romanae Rotae et Signature Apostolicae*⁴⁷. Takie rozwiązanie przyjęto potem także w Kodeksie. Co więcej, taki kapłan powinien posiadać nieposzlakowaną opinię oraz odznaczać się roztropnością i poczuciem sprawiedliwości. Jeżeli chodzi o kwalifikacje naukowe to powinien być posiadać doktorat z prawa kanonicznego lub być prawdziwie biegły⁴⁸. Kodeks nie przewidywał wymogu wieku, choć ustawy szczególne mówiły o wieku poważniejszym.

ty jeszcze pod koniec kwietnia otrzymano informację, iż ks. Surdacki zmarł. Oficjalną przyczyną było nieleczone zapalenie ucha środkowego. Za: AAL Rep. 60 II b S 124; zob. E. IDZIAKOWSKI, *Sądownictwo*, s. 384; J. STĘPNIAK, *Mąż zaufania – Ksiądz Zygmunt Surdacki (*1905†1941)*, [w:] H. MISZTAŁ (red.), *W duchu i prawdzie*, s. 183-187.

⁴² CIC/17, can. 1588 § 1: „Eadem persona officium promotoris iustitiae et defensoris vinculi gerere potest, nisi multiplicitas negotiorum et causarum id prohibeat. § 2. Promotor et defensor constitui possunt tum ad universitatem causarum tum pro singulis causis”.

⁴³ S. BISKUPSKI, *Obrońca wężła w kanonicznym procesie małżeńskim*, Łódź 1937, s. 131-132; TENŻE, *Prawo małżeńskie Kościoła rzymskokatolickiego*, t. II: *Proces małżeński*, Olsztyn 1960, s. 107.

⁴⁴ CIC/17, can. 1586.

⁴⁵ CIC/17, can. 1588 § 2.

⁴⁶ CIC/17, can. 1589.

⁴⁷ S. BISKUPSKI, *Obrońca wężła*, s. 119.

⁴⁸ CIC/17, can. 1589.

Oprócz wspomnianego już ks. Henryka Kwiecińskiego oraz ks. Zdzisława Ochalskiego, funkcję obrońcy pełnili ks. Wincenty Depczyński od 1 grudnia 1941 r. do 16 marca 1945 r. oraz ks. Teodor Bensch od 7 października 1940 do 26 marca 1944 r.

Ks. Wincenty Depczyński studia na Wydziale Prawa Kanonicznego KUL rozpoczął 1 września 1935 r., a ukończył je uzyskaniem stopnia licencjata w 1938 r. Tytuł doktora prawa kanonicznego zdobył w 1950 r.⁴⁹

Ks. Teodor Bensch, który był kapłanem archidiecezji poznańskiej, studia odbył w latach 1933-1936 i zakończył je doktoratem. Swoją praktykę doskonalił w Rocie Rzymskiej i Kongregacji Soboru w 1937 r. Był również wykładowcą na KUL-u w latach 1937-1939. Wykładał prawo kanoniczne i liturgikę w Wyższym Seminarium Duchownym w Lublinie. Już na początku wojny, w 1940 r. został aresztowany i wywieziony do obozu koncentracyjnego pod Poznaniem. Przeżył wojnę i kontynuował swoją pracę naukową i duszpasterską. W dniu 15 sierpnia 1945 r. kardynał August Hlond mianował go administratorem diecezji warmińskiej. Następnie papież Pius XII 18 kwietnia 1951 r. mianował go administratorem diecezji gorzowskiej. W dniu 21 września 1954 r. otrzymał sakrę biskupią⁵⁰.

⁴⁹ „Wincenty Depczyński ur. 20 marca 1905 roku w Krasnymstawie. Uczęszczał do gimnazjum im. Władysława Jagiełły w Krasnymstawie od 1917 roku do 1923 roku. W tym samym roku wstąpił do Seminarium Duchownego w Lublinie. Maturę złożył jako ekstern 25 maja 1925 roku. Święcenia kapłańskie otrzymał 22 czerwca 1929 roku. Wikariuszem parafii Janów Lubelski był od 1 września 1929 roku do 1 maja 1932 roku, parafii Bełżyce od 1 maja 1932 roku do 1 września 1935 roku. Studia na Wydziale Prawa Kanonicznego KUL odbywał od 1 września 1935 roku do 1938 roku uwieńczone licencjatem. Prefektem szkół: Gimnazjum i Liceum Żeńskiego Towarzystwa Szkół Średnich dawne Władysława Kunickiego był w latach 1938-1939 i im. Heleny Czarneckiej w Lublinie od 1 września do 30 listopada 1939 roku. Zastępstwo w parafii Krasienin w 1940 roku, a w parafii Orłów Murowany od 1 września 1940 roku do 20 lutego 1941 roku. Prefektem szkoły podstawowej na Dziesiątej w Lublinie był w latach 1941-1942. Obrońcą wężła małżeńskiego przy Sądzie Biskupim Lubelskim był od września 1941 roku do 28 października 1944 roku. Czasowym administratorem parafii pw. św. Mikołaja w Lublinie był od 1 września 1942 roku do 25 października 1944 roku. Administratorem parafii Serniki był od 28 października 1944 roku do 19 sierpnia 1946 roku, parafii Chłaniów i dziekanem dekanatu Turobin był od 19 sierpnia 1946 roku do 6 listopada 1951 roku. Doktorat z prawa kanonicznego zdobył na KUL w 1950 roku. Administratorem parafii i dziekanem dekanatu Tarnogród był od 6 listopada 1951 roku do 10 lipca 1977 roku, wtedy przeszedł na emeryturę. Wizytatorem religii powiatu biłgorajskiego był od 4 kwietnia 1957 roku. Tajnym szambelanem papieża Jana XXIII został w 1963 roku. Na własną prośbę zwolniony został z urzędu dziekana dekanatu tarnogrodzkiego 25 października 1966 roku. Zmarł w Lublinie 30 stycznia 1979 roku”. Biogram w: E. IDZIAKOWSKI, *Sądow-nictwo*, s. 393; AAL Rep. 60 II b D 61.

⁵⁰ Teodor Bensch ur. 13 grudnia 1903 r. w Buku, w Wielkopolsce. Tytuł magistra uzyskał na Wydziale Prawa Uniwersytetu Poznańskiego. Święcenia kapłańskie otrzymał po ukończeniu Seminarium Duchownego w Gnieźnie, w dniu 12 czerwca 1932 r. z rąk kardynała Augusta Hlonda. Po pracy duszpasterskiej w parafii św. Mikołaja w Lesznie, rozpoczął studia z zakresu prawa kanonicznego na Wydziale Prawa Kanonicznego KUL. W 1937 r. zdobył stopień doktora prawa kanonicznego i został

Absolwenci Wydziału Prawa Kanonicznego pełnili również funkcje notariusza w Sądzie Biskupim. Urząd notariusza był już znany w starożytności, a do sądownictwa kościelnego został wprowadzony po ukształtowaniu się inkwizycyjno-śledczej formy procesu. Kodeks Prawa Kanonicznego z 1917 r. nadał prawo nominowania notariuszy ordynariuszowi. Notariusz mógł być mianowany do poszczególnej sprawy, albo wybrany przez sędziego spośród notariuszów kurii biskupiej, mianowanych do ogółu spraw⁵¹. Kodeks z 1917 r. używał dla określenia notariuszy nazwy „aktuariusz”, gdyż pod jego opieką znajdowały się akta sądowe. Notariuszy nazywano także pisarzami sądowymi⁵².

Notariusz należał do personelu sądowego, nie posiadał jednak władzy jurysdykcyjnej. Do jego obowiązków należało sporządzanie akt procesowych i ich podpisywanie, które inaczej były nieważne⁵³, wydawanie odpisów z dokumentów, opiekowanie się aktami konsystorskimi i praca w kancelarii sądu. Ponadto, pisał i wysyłał wezwania do stron i świadków, był obecny przy składaniu przez nich przysięgi oraz dbał, by były wykonywane zarządzenia sędziów⁵⁴.

Wszyscy notariusze będący pracownikami Sądu Biskupiego w trakcie okupacji niemieckiej byli absolwentami Wydziału Prawa Kanonicznego KUL, a więc ks. Marian Peryt od 15 września 1933 r. do 17 listopada 1939 r. w sądzie I i II instancji, ks. Henryk Kwieciński od 23 maja 1940 r. do 15 lutego 1941 r. w sądzie I instancji i od 7 października 1940 roku do 1 marca 1941 r. w sądzie II instancji, ks. Paweł Pałka od 15 lutego 1941 r. do 4 października 1947 r. w sądzie I instancji i od 1 marca 1941 r. do 16 marca 1945 r. oraz ks. Jan Fiuta-Faczyński, zatrudniony jako pomoc w kancelarii w latach 1940-1943.

skierowany na studia do Rzymu. Pracował w Rocie Rzymskiej i Kongregacji Soboru. W 1937 r. rozpoczął wykłady na KUL-u. W 1940 r. został aresztowany i wywieziony do obozu koncentracyjnego pod Poznaniem, a stamtąd przymusowo wysiedlony do Generalnej Guberni. Był obrońcą węzła małżeńskiego przy Sądzie Biskupim w Lublinie od 7 października 1940 do 26 maja 1944 r. Wykładał prawo kanoniczne i liturgikę w Wyższym Seminarium Duchownym w Lublinie. W dniu 15 sierpnia 1945 r. kardynał Hlond mianował go administratorem diecezji warmińskiej, a w dniu 18 kwietnia 1951 papież Pius XII mianował go administratorem diecezji gorzowskiej. W dniu 21 września 1954 r. otrzymał sakrę biskupią. Zmarł nagle 7 stycznia 1958 r. w Szczecinie. Zob. E. IDZIAKOWSKI, *Sądownictwo*, s. 390; Z. STARNAWSKI, *Wspomnienia pośmiertne – Ś.p. Ks. Biskup Teodor Bensch z Gorzowa (1903-1958)*, WDL (1958), nr 1-2, s. 99-101.

⁵¹ CIC/17, can. 1585 § 2: „Quare iudex, antequam causam cognoscere incipiat, in actuarium assumere debet unum e notariis legitime constitutis, nisi ipse Ordinarius aliquem pro ea causa iam designaverit”.

⁵² I. GRABOWSKI, *Notariusz w ustawodawstwie kościelnym*, CT 16 (1935), s. 587; E. IDZIAKOWSKI, *Sądownictwo*, s. 86.

⁵³ CIC/17, can. 1585 § 1: „Cuilibet processui interesse oportet notarium, qui actuarii officio fungatur; adeo ut nulla habeantur acta, si actuarii manu non fuerint exarata, vel saltem ab eo subscripta”.

⁵⁴ E. IDZIAKOWSKI, *Sądownictwo*, s. 87.

Ks. Marian Peryt odbywał studia magisterskie na Wydziale Prawa Kanonicznego i na Wydziale Nauk Ekonomicznych i Społecznych w latach 1929-1933. Już 17 listopada 1939 r. został aresztowany i osadzony na Zamku Lubelskim. Był więźniem obozu koncentracyjnego w Oranienburgu i Dachau. Po uwolnieniu z obozu pracował wśród Polonii, a następnie wrócił do Polski⁵⁵.

Natomiast ks. Paweł Pałka rozpoczął studia na Wydziale Prawa Kanonicznego KUL w 1932 r., a w 1936 r. obronił rozprawę doktorską na temat „Uzupełnienie jurysdykcji w prawie kanonicznym”. Większość swojego kapłańskiego życia poświęcił pracy dydaktycznej na KUL-u. W 1937 r. został asystentem, a dziewięć lat później zastępcą profesora. Był dziekanem, a następnie prodziekanem Wydziału Prawa Kanonicznego, a także wykładowcą prawa kanonicznego na Wydziale Teologicznym KUL. Przez 23 lata był rektorem Wyższego Seminarium Duchownego w Lublinie. Zmarł w 1992 r. w Lublinie⁵⁶.

⁵⁵ Marian Peryt ur. 25 marca 1907 r. w Łukowie. Ukończył gimnazjum w Łukowie i w 1925 r. wstąpił do Seminarium Duchownego w Lublinie. Świecenia kapłańskie otrzymał 29 września 1929 r. w kościele św. Michała Archanioła w Lublinie z rąk biskupa Mariana Fulmana. Studiował na Wydziale Prawa Kanonicznego i na Wydziale Nauk Ekonomiczno-Społecznych KUL w latach 1929-1933. Był notariuszem Sądu Biskupiego Lubelskiego I i II instancji od 15 września 1933 do 17 listopada 1939 r. Razem z innymi pracownikami Sądu został aresztowany 17 listopada 1939 r. przez gestapo i osadzony na Zamku Lubelskim. Był więźniem obozu koncentracyjnego w Oranienburgu, a następnie 13 grudnia 1940 przewieziono go do Dachau, gdzie przebywał do dnia wyzwolenia obozu w kwietniu 1945. Po powrocie do diecezji został proboszczem parafii Mełgiew i wicedziekanem dekanatu piaseckiego. Następnie został proboszczem parafii pw. Rozesłania św. Apostołów w Chełmie i dziekanem dekanatu chełmskiego zachodniego, gdzie pracował do śmierci. Zmarł 20 listopada 1996 r. w Chełmie. Tam też został pochowany. Za: AAL Rep. 60 II b P 78; zob. E. IDZIAKOWSKI, *Sądownictwo*, s. 423-424; W. DEPCZYŃSKI, *Śp. ks. Mgr Marian Peryt (1907-1966)*, WDL (1968), nr 1-6, 135-136.

⁵⁶ Paweł Pałka ur. 17 grudnia 1904 r. we wsi Białowoda na terenie parafii Wilkołaz. Ukończył gimnazjum w Kraśniku w 1925 r. i w tym samym roku wstąpił do Seminarium Duchownego w Lublinie. Świecenia kapłańskie otrzymał w dniu 23 czerwca 1929 r. z rąk biskupa Mariana Fulmana. W 1932 r. zwrócił się do biskupa z prośbą o zgodę na podjęcie studiów z zakresu prawa kanonicznego. Po czterech latach, w dniu 21 lutego 1936 r. uzyskał tytuł doktora prawa kanonicznego na podstawie rozprawy „Uzupełnianie jurysdykcji w prawie kanonicznym”. Starszym asystentem przy Wydziale Prawa Kanonicznego KUL był w latach 1937-1939 i 1944-1946. Notariuszem Sądu Biskupiego Lubelskiego został mianowany od 15 lutego 1941 r. i pełnił ten urząd do 4 października 1947 r. W latach 1946-1956 był zastępcą profesora prawa kanonicznego wschodniego i niektórych zagadnień kodeksowego prawa kanonicznego KUL. W latach 1947-1975 był wykładowcą prawa kanonicznego na Wydziale Teologicznym KUL dla alumnów Seminarium Duchownego. Pełnił urząd sędziego prosynodalnego od 4 października 1947 r. W latach 1950-1957 był dziekanem Wydziału Prawa Kanonicznego KUL, następnie do 1972 r. prodziekanem. We wrześniu 1952 r. został rektorem Wyższego Seminarium Duchownego w Lublinie i pełnił tę funkcję przez 23 lata. Na emeryturę przeszedł w 1975 r. i zamieszkał przy kościele św. Michała Archanioła w Lublinie. Zmarł 5 lutego 1992 r. w Lublinie. Został pochowany na cmentarzu przy ul. Lipowej w Lublinie. Za: AAL Rep. 60 II b P 96; zob. E. IDZIAKOWSKI, *Sądownictwo*,

Ostatnim już z omawianych absolwentów Wydziału Prawa Kanonicznego był zatrudniony na stanowisku pomocy kancelaryjnej – ks. Jan Fiuta-Faczyński, który studia na Wydziale Prawa Kanonicznego rozpoczął zaraz po otrzymaniu święceń w 1933 r. Równocześnie studiował teologię. Uzyskał licencjat z prawa kanonicznego w 1938 r., zaś w 1946 r. obronił rozprawę doktorską i uzyskał stopień doktora teologii⁵⁷.

Łącznie wśród pracowników Sądu Biskupiego w latach 1939-1944 aż jedenastu było absolwentami lub pracownikami Wydziału Prawa Kanonicznego Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego. Niektórzy z nich bardzo krótko sprawowali swoje funkcje, gdyż aresztowania i prześladowania dotknęły pracowników Kurii i Sądu już na początku wojny. Część z pracowników poniosła śmierć w obozach koncentracyjnych i obozach zagłady. Ci, którym udało się przetrwać wojnę, kontynuowali swoją pracę w Sądzie lub poświęcili się pracy dydaktycznej. Należy zauważyć, iż wśród omawianych pracowników większość była wybitnymi postaciami Kościoła lubelskiego. Wnieśli oni znaczący wkład w życie Kościoła i spełnili dewizę Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego *Deo et Patriae*.

s. 334-335; por. M. KUŚMIERCZYK, *Ks. prof. dr Paweł Palka – kanonista. Działalność dydaktyczna i naukowa*, Lublin 1987, mps s. 12-24; T. KĄDZIOLKA, *Wielki wychowawca kapłanów – Ksiądz Paweł Palka (*1904†1992)*, [w:] H. MISZTAŁ (red.), *W duchu i prawdzie*, s. 445-448.

⁵⁷ Jan Fiuta-Faczyński ur. 10 stycznia 1907 r. we wsi Spicyn pow. Lubartów jako Jan Fiuta. Decyzją władz państwowych z dnia 26 lipca 1946 r. musiał jednak zmienić nazwisko, i od tego czasu nazywa się Fiuta-Faczyński. W 1928 r. wstąpił do Seminarium Duchownego w Pińsku, ale już rok później z własnej inicjatywy przeniósł się do Seminarium Duchownego w Lublinie. Święcenia kapłańskie przyjął 18 czerwca 1933 r. Studia na Katolickim Uniwersytecie Lubelskim rozpoczął zaraz po święceniach w 1933 r. Równoległe studiował na Wydziale Teologicznym i Prawa Kanonicznego. W dniu 1 czerwca 1938 r. uzyskał licencjat z prawa kanonicznego, zaś stopień doktora teologii w 1946 r. W dniu 10 grudnia 1939 r. został aresztowany przez gestapo i osadzony na Zamku Lubelskim pod zarzutem nielegalnego nauczania religii. Zwolniono go 5 czerwca 1940 r., jednak musiał się co tydzień meldować w siedzibie gestapo. Jego działalność związana była z nauczaniem religii w szkołach. W latach 1940-1943 był pomocnikiem kancelarii Sądu Biskupiego Lubelskiego na mocy ustnej nominacji wikariusza generalnego ks. Józefa Kruszyńskiego. Substytutem obrońcy węzła małżeńskiego przy Sądzie Biskupim Lubelskim był od 1 maja do 15 lipca 1946 r., zaś obrońcą węzła małżeńskiego przy sądzie I instancji był od 22 sierpnia 1946 do 16 stycznia 1972 r. oraz ad casum w III instancji w II turnusie w Lublinie od 16 maja 1956 r. do 1965, a przy sądzie III instancji dla „spraw krakowskich” od 8 maja 1956 do 9 października 1959 r. Był prefektem wielu szkół w Lublinie. Administratorem parafii Tomaszowice został w styczniu 1952 r. Zmarł w Lublinie 16 stycznia 1972 r. Na prośbę wiernych pochowany został w Tomaszowicach. Za: AAL Rep. 60 II b F 18; zob. E. IDZIAKOWSKI, *Sądownictwo*, s. 394-395; E. ILCEWICZ, *Ks. dr Jan Fiuta-Faczyński*, WDL (1974), nr 10-12, s. 251-257.

BIBLIOGRAFIA

- Codex Iuris Canonici Pii X Pontificis Maximi iussu digestus Benedicti Papae XV auctoritate promulgatus, AAS 9 (1917) pars II.
- AAL Rep. 60 II b B 107.
- AAL Rep. 60 II b D 61.
- AAL Rep. 60 II b F 15 i 16.
- AAL Rep. 60 II b F 18.
- AAL Rep. 60 II b K 130.
- AAL Rep. 60 II b K 140.
- AAL Rep. 60 II b O 21.
- AAL Rep. 60 II b P 78.
- AAL Rep. 60 II b P 96.
- AAL Rep. 60 II b S 124.
- AAL Rep. 60 II b S 174.
- BĄCZKOWICZ Franciszek, BARON Józef, STAWINOĞA Władysław: Prawo Kanoniczne. Podręcznik dla duchowieństwa, t. III, Wydawnictwo Diecezjalne Św. Krzyża, Opole 1958.
- BISKUPSKI Stefan: obrońca węzła w kanonicznym procesie małżeńskim, Łódź 1937.
- BISKUPSKI Stefan: Prawo małżeńskie Kościoła rzymskokatolickiego, t. II: Proces małżeński, Kuria Biskupia Diecezji Warmińskiej, Olsztyn 1960.
- BISKUPSKI Stefan: Promotor sprawiedliwości. Nazwa i pojęcie urzędu, AK 42 (1938), s. 482-484.
- DEPCZYŃSKI Wincenty: Śp. ks. Mgr Marian Peryt (1907-1966), WDL (1968), nr 1-6, s. 135-136.
- DĘBIŃSKI Antoni [i in.] (red.): Dziekani Wydziału Prawa, Prawa Kanonicznego i Administracji Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego Jana Pawła II, Wydawnictwo KUL, Lublin 2008.
- FIJDASZ Lidia [i in.] (red.): Wydział Prawa, Prawa Kanonicznego i Administracji KUL. Ludzie – nauka – struktura, Wydawnictwo KUL, Lublin 2010.
- GOLIŃSKI Zdzisław: Biskupi i kapłani Lubelszczyzny w szponach gestapo 1939-1945, Towarzystwo Wiedzy Chrześcijańskiej, Lublin 1946.
- GRABOWSKI Ignacy: Notariusz w ustawodawstwie kościelnym, CT 16 (1935), s. 585-636.
- GRZYWACZ Jerzy: Promotor sprawiedliwości, jego mianowanie i przymioty, RTK 14 (1967), z. 5, s. 41-49.
- IDZIAKOWSKI Edmund: Sądownictwo Kościelne na terenie diecezji lubelskiej (1790-1985), Lublin 1985, mps AAL.
- ILCEWICZ Edmund: Ks. dr Jan Fiuta-Faczyński, WDL (1974), nr 10-12, s. 251-257.
- JÓZWIĄK Stanisław: Prawo kanoniczne w strukturach Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego, [w:] Antoni DĘBIŃSKI [i in.] (red.), Księga Jubileuszowa z okazji 90-lecia Wydziału Prawa, Prawa Kanonicznego i Administracji Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego Jana Pawła II, Wydawnictwo KUL, Lublin 2008, s. 391-392.
- KĄDZIOLKA Tadeusz: Wielki wychowawca kapłanów – Ksiądz Paweł Pałka (*1904†1992), [w:] Henryk MISZTAŁ (red.), W duchu i prawdzie. Wybrane sylwetki kościoła lubelskiego (1805-2005), Wydawnictwo Archidiecezji Lubelskiej Gaudium, Lublin 2005, s. 445-448.

- KUŚMIERCZYK Marek: Ks. prof. dr Paweł Pałka – kanonista. Działalność dydaktyczna i naukowa, Lublin 1987, mps.
- Słownik języka polskiego, oprac. Bogumił Samuel M. Linde, t. V, Zakład Narodowy im. Ossolińskich, Lwów 1854-1859.
- MARCZEWSKI Jarosław: Mąż zaufania i wielkiej pracy – Ksiądz infułat dr Piotr Stopniak (*1892†1979), [w:] Henryk MISZTAŁ (red.), W duchu i prawdzie. Wybrane sylwetki kościoła lubelskiego (1805-2005), Wydawnictwo Archidiecezji Lubelskiej Gaudium, Lublin 2005, s. 243-251.
- MIZIŃSKI Artur: Cantor Dei – Ksiądz Zdzisław Ochalski (*1902†1942), [w:] Henryk MISZTAŁ (red.), W duchu i prawdzie. Wybrane sylwetki kościoła lubelskiego (1805-2005), Wydawnictwo Archidiecezji Lubelskiej Gaudium, Lublin 2005, s. 74-76.
- PIERONEK Tadeusz: Normy ogólne kanonicznego procesu sądowego, cz. 1, Akademia Teologii Katolickiej, Warszawa 1970.
- Słownik języka polskiego, oprac. Maurycy Orgelbrand, cz. 2, „wydano staraniem i kosztem Maurycego Orgelbranda”, Wilno 1891.
- STARNAWSKI Zbigniew: Wspomnienia pośmiertne – Śp. Ks. Biskup Teodor Bensch z Gorzowa (1903-1958), WDL (1958), nr 1-2, s. 99-101.
- STĘPNIAK Janusz: Mąż zaufania – Ksiądz Zygmunt Surdacki (*1905†1941), [w:] Henryk MISZTAŁ (red.), W duchu i prawdzie. Wybrane sylwetki kościoła lubelskiego (1805-2005), Wydawnictwo Archidiecezji Lubelskiej Gaudium, Lublin 2005, s. 183-187.
- WALEWANDER Edward: Ojciec i pasterz – Biskup Marian Leon Fulman (*1866†1945), [w:] Henryk MISZTAŁ (red.), W duchu i prawdzie. Wybrane sylwetki kościoła lubelskiego (1805-2005), Wydawnictwo Archidiecezji Lubelskiej Gaudium, Lublin 2005, s. 142-147.
- ZACHOROWSKI Stanisław: Sądy synodalne w Polsce, Drukarnia Uniwersytetu Jagiellońskiego, Kraków 1911.

PRACOWNICY I ABSOLWENCI
WYDZIAŁU PRAWA KANONICZNEGO KUL
W LUBELSKIM SĄDOWNICTWIE KOŚCIELNYM
PODCZAS OKUPACJI NIEMIECKIEJ

STRESZCZENIE

Sąd Biskupi w Lublinie funkcjonował nieprzerwanie nawet podczas okupacji niemieckiej, zapewniając tym samym wiernym prawo i możliwość uregulowania swojego życia sakramentalnego. Wśród pracowników Sądu w omawianym okresie (1939-1944) aż jedenastu było absolwentami lub pracownikami Wydziału Prawa Kanonicznego Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego. Wszyscy uzyskali stopień licencjata, a sześciu z nich tytuł doktora prawa kanonicznego. Dobrze wykształceni, posiadający odpowiednie kwalifikacje moralne, zajmowali różne urzędy – od notariuszy do wiceoficjałów. Okres II wojny światowej był szczególnie trudnym czasem dla pracowników Kurii i Sądu. Już pod koniec 1939 r. rozpoczęły się aresztowania. Część z pracowników Trybunału poniosła śmierć

w obozach koncentracyjnych. Ci, którym udało się przeżyć wojnę, kontynuowali pracę w Sądzie, a także pracę dydaktyczną na KUL-u. Byli nie tylko gorliwymi kapłanami, ale także oddanymi pracy naukowej wychowawcami młodych pokoleń.

Słowa kluczowe: sędziowie, historia Sądu Biskupiego, pracownicy Sądu, funkcjonowanie Sądu Biskupiego podczas II wojny światowej

STAFF AND GRADUATES OF THE FACULTY OF CANON LAW OF THE
CATHOLIC UNIVERSITY OF LUBLIN OF THE BISHOP COURT IN LUBLIN
DURING THE GERMAN OCCUPATION

SUMMARY

Bishop Court in Lublin operate continuously even during the German occupation, thus ensuring the faithful right and ability to regulate their sacrament life. Among the ministers of the Tribunal during the period (1939-1944) 11 were graduates or employees in Faculty of Canon Law at the Catholic University of Lublin. All they received the licentiate of canon law, six of them received juris doctor degrees. They were well educated, had appropriate moral qualifications, and they performed a various function – notary to vice – officiales. The World War II was particularly difficult time for ministers of the Curia and Tribunal. At the end of 1939 began the arrests. Part of the ministers of the Court died in concentration camp. Those who managed to survive the war, continued the work of the Tribunal, as well as teaching job on the Catholic University of Lublin. They were not only zealous priests, but also the educators of young generations and putting scientific work.

Key words: The judges, the history of Bishop Court in Lublin, ministers of the Tribunal, activity of the Bishop Court in Lublin during the World War II